

OD REDAKCJI

DOI: 10.21697/fp.2021.1.01

NA 10-LECIE „FORUM PEDAGOGICZNEGO”

W 2020 roku minęło dziesięć lat od powstania „Forum Pedagogicznego”, czasopisma ukazującego się w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW). Dla podkreślenia tej rocznicy dział tematyczny bieżącego numeru został zatytułowany: Czasopisma i (czaso)piśmiennictwo pedagogiczne. Zamieszczone w nim artykuły z całą pewnością nie wyczerpują problemu kondycji periodyków pedagogicznych w Polsce i perspektyw ich dalszego rozwoju. Stąd należy je traktować raczej jako zaproszenie do dyskusji niż jej zamknięcie. W kontekście wielorakich zmian, które spowodowała ustawa Konstytucja dla nauki, potrzeba takiej dyskusji staje się coraz bardziej widoczna. Za dodatkowy impuls do jej podjęcia należy uznać również najnowszą modyfikację Wykazu Czasopism Punktowanych (WCP), którą ogłoszono 9 lutego 2021 roku. Zanim zostaną scharakteryzowane poszczególne artykuły zamieszczone w dziale tematycznym, warto – choćby tylko krótko – spojrzeć wstecz na minioną dekadę.

Dziesięć lat w historii czasopisma nie jest długim okresem. Na tle zasłużonych i renomowanych czasopism pedagogicznych, takich jak „Ruch Pedagogiczny” (rok założenia 1912), „Chowanna” (rok założenia 1929), „Kwartalnik Pedagogiczny” (rok założenia 1956), „Rocznik Pedagogiczny” (rok założenia 1977), „Forum Pedagogiczne” pozostaje wciąż beniaminkiem. Powstało ono w 2011 roku z inicjatywy pracowników Wydziału Nauk Pedagogicznych UKSW. Funkcję pierwszego redaktora naczelnego powierzono Adamowi Solakowi, który pełnił ją do wiosny 2012 roku. Następnym redaktorem naczelnym był niżej podpisany. Z końcem 2020 roku złożył on rezygnację, a nowym redaktorem naczelnym został Jan Niewęglowski.

Odzwierciedleniem wzrastającego prestiżu „Forum Pedagogicznego” może być liczba punktów we wspomnianym powyżej WCP. W przeprowadzonej w 2013 roku parametryzacji ewaluatorzy przydzielili czasopismu trzy punkty. Dwa lata później (2015) liczba punktów wynosiła już 10, a od 2019 roku za publikację autorzy otrzymują 40 punktów. Tym samym „Forum Pedagogiczne” znalazło się w czołówce polskich periodyków pedagogicznych. Na potwierdzenie tego można przywołać również wyniki parametryzacji prowadzonej każdego roku przez Index Copernicus International (ICI). Wskaźnik ICI Value za poszczególne lata wynosił: 2015 – 67,01, 2016 – 71,8, 2017 – 79,78, 2018 – 95,26 i 2019 – 100.

Wyliczone sukcesy nie mają na celu wzbudzenia przekonania, że redakcja „Forum Pedagogicznego” nie zmagą się z żadnymi problemami. Jednak przynajmniej część z nich udało się rozwiązać dzięki programowi „Wsparcie dla czasopism naukowych”, który w latach 2019–2020 zagwarantował ministerialne środki na bieżącą pracę redakcyjną, podniesienie poziomu naukowego i wzrost wskaźnika

umiędzynarodowienia. W tym kontekście nasuwa się refleksja, że bez tego rodzaju działań wspierających rozwój polskich periodyków naukowych stoi pod dużym znakiem zapytania.

Dział tematyczny bieżącego numeru „Forum Pedagogicznego” zawiera cztery artykuły. Dwa pierwsze mają charakter empiryczno-analityczny i dotyczą czasopiśmiennictwa pedagogicznego, a w szczególności pozycji czasopism z tej dziedziny wiedzy wobec periodyków z psychologii i nauk socjologicznych oraz stopnia ich umiędzynarodowienia. Już na wstępie należy zaznaczyć, że podstawą do przeprowadzenia analiz był stan sprzed ostatniej zmiany WCP w lutym tego roku. W dwu następnych artykułach uwaga autorów zwraca się ku zagadnieniom nieco szerszym, a mianowicie kwestii określania wartości naukowej publikacji zwartych i ciągłych z pomocą wskaźników bibliometrycznych oraz procesu uczenia się pisanania naukowego.

W artykule pt. *Afiliacja czasopism do pedagogiki, psychologii i nauk socjologicznych w świetle danych z wykazu czasopism punktowanych MNiSW w roku 2019* Sławomir Pasikowski z Uniwersytetu Łódzkiego przedstawił wyniki badania, w którym porównał punktację i afiliację czasopism zaliczanych do pedagogiki i do dwu najbliższych współpracujących z nią dyscyplin – psychologii i nauk socjologicznych. Na tej podstawie ustalił relacje zachodzące między dyscyplinami, a w szczególności podobieństwo rozkładu liczby punktów za publikację w periodykach afiliowanych do wymienionych trzech dyscyplin naukowych, i różnicę odnośnie współdzielenia afiliacji. Podobieństwo pomiędzy dyscyplinami polega na tym, że im niższa jest kategoria punktowa czasopisma, tym większa jest liczba czasopism z danej kategorii afiliowanych do dyscypliny. Różnica zaś wynika z zauważalnej tendencji w rankingach czasopism punktowanych do kojarzenia pedagogiki w pierwszym rzędzie z naukami socjologicznymi, a dopiero wtórnie z psychologią. To socjologiczne nachylenie pedagogiki może wynikać zdaniem autora z podobnych zainteresowań i modeli teoretycznych w obu dyscyplinach, a także zbliżonych wzorców publikacyjnych. Niemniej jednak zwraca on uwagę, że psychologia i nauki socjologiczne są wzajemnie do siebie bardziej zbliżone niż do pedagogiki.

Dwie następne autorki, Aneta Drabek z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego i Magdalena Bemke-Świtilnik z Głównego Instytutu Górnictwa, w artykule pt. *Międzynarodowe czy krajowe? Analiza bibliometryczna polskich czasopism pedagogicznych* przedstawiły aktualną sytuację odnośnie wskaźnika umiędzynarodowienia polskich czasopism pedagogicznych. Jak do tej pory brakuje takiej analizy w odniesieniu do tej grupy periodyków. Na szczególną uwagę zasługują rekomendacje przedstawione w zakończeniu, a zwłaszcza wskazanie na konieczność zwołania na wzór Hiszpanii polskiego „okrągłego stołu” w sprawie przyszłości czasopism pedagogicznych.

Artykuły należące do drugiej pary różnią się od pierwszej nie tylko nastawieniem metodologicznym, lecz również szerszą perspektywą patrzenia na problem piśmiennictwa pedagogicznego. Piotr Magier z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II nadał swoim refleksjom tytuł *Między uniwersalnością*

a partykularnością, czyli o polskich publikacjach pedagogicznych. Jego zdaniem u podstaw preferowanego obecnie sposobu oceniania publikacji naukowych leżą dwa rodzaje uwarunkowań. Po pierwsze chodzi o uwarunkowania zewnętrzpedagogiczne (kontekstualne). Są to regulacje polityczno-administracyjne, które determinują uprawianie nauki w Polsce. Po drugie, uwarunkowania wewnętrzpedagogiczne. Wynikają one ze specyfiki wiedzy pedagogicznej. To powoduje, że publikacje pedagogiczne mają charakter partykularny (lokalny) i w pewnym stopniu są nawet nieprzekładalne na inne konteksty kulturowe. Na tej podstawie Magier ze sceptycyzmem ustosunkowuje się do kojarzenia oceny bibliometrycznej publikacji (nie tylko) pedagogicznych z ich rzeczywistą wartością poznawczą i naukową. Zdaniem autora między tymi zjawiskami nie ma bezpośredniego związku przyczynowo-skutkowego. Z tego powodu za mylną uważa on praktykę, zgodnie z którą uniwersalność publikacji pedagogicznych ustala się narzędziami bibliometrycznymi. Zamiast do obiektywności prowadzi ona do obniżenia rangi rodzimej (lokalnej) twórczości pedagogicznej i w dalszej konsekwencji skazuje ją na niebyt.

Pochodząca z Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie Marta Krasuska-Betiuk nadała swoim rozważaniom tytuł *Reprezentacje pisania w pedagogicznym myśleniu humanistycznym*. W początkowej części swojego artykułu autorka przywołała wypowiedzi wybranych mistrzów pióra na temat ich pisania i wymieniła problemy, z którymi musieli się zmagać, opanowując narzędzie, jakim jest język. W kolejnej części skierowała swoją uwagę na specyfikę języka naukowego, w tym pedagogicznego, i trudną sztukę (uczenia się) tworzenia w tym języku, z równoczesnym zachowaniem wymagań stylistycznych i merytorycznych. Zdaniem Krasuskiej-Betiuk, powód „bełkotliwości” współczesnej literatury pedagogicznej leży w (postmodernistycznym) chaosie metodologicznym i wynikających z niego błędach językowych. Artykuł kończy odwołanie do eseju Jacka Dukaja pt. *Po piśmie* i zawartej w nim futurystycznej wizji funkcjonowania nauki w epoce postpiśmiennej. W tym kontekście Krasuska-Betiuk zastanawia się nad możliwością wykorzystania w dyskursie naukowym bezpośredniego transferu przeżyć z pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych i konsekwencjami zdetronizowania języka jako dominującego sposobu kodowania znaczeń w nauce. Mimo że wizualizacja i audiofonizacja przekazu wiedzy zdają się spychać pisanie tekstów naukowych na margines życia przeciętnego naukowca, nie da się tego – przynajmniej współcześnie – niczym zastąpić. Wcale nie chodzi tutaj o spotęgowaną dostępność ani globalną moc oddziaływania, lecz o korzyści wynikające dla samego naukowca z pisania jako aktu twórczego.

Dariusz Stępkowski*

Warszawa, Polska

ORCID ID: 0000-0002-6855-1517

* Ks. dr hab. Dariusz Stępkowski, salezjanin, prof. UKSW, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: d.stepkowski@uksw.edu.pl.

Druga część „Forum Pedagogicznego” zawiera dział „Artykuły i rozprawy”, w którym umieszczono dziewięć tekstów. Można tutaj wyróżnić dwa bloki tematyczne. Pierwszym z nich są zagadnienia z zakresu pedagogiki specjalnej.

Marzena Dycht w artykule „*Edukacja wysokiej jakości*” – *analiza założeń koncepcyjnych i warunki implementacji modelu w polskim systemie edukacji w odniesieniu do uczniów niewidomych i słabowidzących* przedstawia charakterystykę nowego modelu zaproponowanego przez MEiN. Nosi on tytuł „Edukacja wysokiej jakości”. Jest nastawiony na edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami i bierze pod wagę warunki wdrożenia tych potrzeb w życie w polskich realiach edukacyjnych, w odniesieniu do wymogów edukacji uczniów z niepełnosprawnością wzroku. Analiza obejmuje następujące czynniki: koncepcyjne (zmiana paradygmatu), pojęciowe (zmiana terminologii), systemowe (zmiana w obrębie systemowych instrumentów wsparcia przedszkola i szkoły), organizacyjne (zmiana warunków dostosowania edukacji i wsparcia), finansowe (zmiana finansowania zadań oświatowych) i społeczne (zmiana świadomości środowiska społecznego).

Emilia Śmiechowska-Petrovskij w swoim artykule *Dyskursy niepełnosprawności w literaturze dziecięcej* zaważa natomiast, że w literaturze dziecięcej i książkach dla dzieci rzadko podejmowana jest tematyka niepełnosprawności. Tymczasem obrazowanie bohaterów o niepełnej sprawności jest ważne zarówno z perspektywy odbiorcy bez dysfunkcji, jak i doświadczającego utrudnień w funkcjonowaniu psychofizycznym. Autorka zwraca również uwagę na fakt, że istniejący przekaz literacki dość często zawiera negatywne stereotypy. Celem artykułu jest wydobycie tekstów kultury o tematyce niepełnosprawności, które jednak nie ograniczają się jedynie do pełnienia funkcji służebnej względem społecznych prointegracyjnych potrzeb. Teksty te, aby spełniły właściwą rolę, powinny łączyć w jedno walory etyczne i estetyczne.

W następnym artykule pt. *Miejsce zamieszkania a akceptacja osób z niepełnosprawnościami* Zdzisław Kazanowski i Agnieszka Żyta podejmują problem określony w tytule. Według autorów pełna akceptacja osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie zaistnieje wtedy, kiedy będzie zachodzić warunek równego traktowania i rzeczywistego udziału w życiu społecznym tych osób oraz będą oni mieli możliwość rozwoju osobistego i osiągnięcia wysokiej jakości życia, porównywalne do możliwości innych grup społecznych. Można mówić tutaj o warunkach zewnętrznych (demograficznych) i wewnętrznych. Artykuł stanowi część projektu badawczego i przedstawia wyniki analizy zależności między miejscem zamieszkania a poziomem akceptacji osób z niepełnosprawnością. W badaniu autorzy wykorzystali „model oparty na miejscu” oraz Skalę Akceptacji Niepełnosprawności, która składa się z 27 stwierdzeń i jest narzędziem do pomiaru poziomu akceptacji osób niepełnosprawnych w trzech wymiarach: 1) akceptacji wsparcia udzielanego osobom z niepełnosprawnością; 2) akceptacji włączania osób z niepełnosprawnością w instytucje życia społecznego; 3) akceptacji kompetencji osób z niepełnosprawnością do funkcjonowania w rolach społecznych. Badaniami zostało objętych 313 osób, które reprezentowały trzy typy środowisk zamieszkania: wieś, małe miasto

i duże miasto. Najwyższy poziom akceptacji zauważono w wymiarze określonym punktem drugim, najniższy opisany w punkcie trzecim. Autorzy spostrzegli również istotne statystycznie różnice pomiędzy grupami wyodrębnionymi ze względu na miejsce zamieszkania.

Następny artykuł stanowi opracowanie Aleksandry Korwin-Szymanowskiej pt. *Czas w percepcji osób pozbawionych wolności*. Autorka poruszyła w nim problem postrzegania czasu przez osoby przebywające w zakładach karnych. Każda osoba skazana, niezależnie od tego, czy zdarzyło się to po raz pierwszy czy kolejny odbiera czas terazniejszy jako zjawisko negatywne, a czasami jako czas fatalistyczny. Wielu skazanych, którzy czują się obarczeni trudnymi doświadczeniami życiowymi, rozważa przeszłość jako przyczynę i źródło swoich nieszczęść. Osoby posiadające doświadczenia pozytywne są w stanie odciąć się od więziennej rzeczywistości. W pracy wychowawczej ze skazanymi wskazane jest, aby ukierunkowywać myślenie, plany, cele i zadania skazanych na przyszłość. Badania percepcji czasu przeprowadzono z 80 kobietami (50 z nich pierwszy raz odbywało karę, a 30 było recydywistkami) oraz z 60 mężczyznami (30 z nich pierwszy raz odbywało karę, a 30 było recydywistami). W badaniach autorka posłużyła się Kwestionariuszem Postrzegania Czasu, autorstwa Philipa Zimbardo oraz pakietem statystycznym SPSS.

Drugim blokiem tematycznym jest szeroko rozumiany proces edukacji. Otwiera go artykuł Moniki Christoph pt. *Zmieniająca się szkoła wobec wymagań rynku pracy, i nie tylko*. Autorka ukazuje instytucję szkoły w kontekście ciągle zmieniającej się rzeczywistości oraz wymagania rynku pracy. Przytacza badania nt. nowoczesnego wymiaru szkoły oraz przykłady projektów Modelu Szkoły Ćwiczeń. Na tle gospodarki cyfrowej pokazuje również rolę nauczyciela w zmieniającej się szkole. Tekst artykułu stanowi kompilację refleksji analiz teoretycznych oraz doświadczeń zawodowych autorki.

Autorem następnego artykułu pt. *Solidarność społeczna w edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju* jest Zbigniew Babicki. Artykuł w ogólnym zarysie omawia idee zrównoważonego rozwoju oraz zasadę solidarności społecznej. Założenia zrównoważonego rozwoju winny konstruować wzorce życia społecznego, których celem jest niwelowanie napięć społecznych, zwłaszcza w sytuacjach rozwarstwiania się społeczeństwa. Edukacja może być odpowiedzią na poszukiwanie remedium na te zagrożenia. Jej obszar może stanowić wspólne pole działania różnych podmiotów i środowisk. Potrzebne są teoretyczne odniesienia do kryzysowych zjawisk oraz realne działania, które w konsekwencji umożliwią budowę nowych modeli zrównoważonej zmiany w życiu społecznym.

Olena Bocharova w artykule pt. *Pedagogika porównawcza w systemie współczesnej wiedzy naukowej* rozważa teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki porównawczej. W pierwszej części swojego tekstu autorka wprowadza czytelnika w problematykę teoretycznych i metodologicznych podstaw pedagogiki porównawczej oraz przytacza cele, definicje i miejsce tej subdyscypliny w rozwoju systemu

oświatowego. Następnie ukazuje rys historyczny rozwoju pedagogiki porównawczej oraz proces globalizacji w przestrzeni edukacyjnej.

Katarzyna Wrońska w artykule zatytułowanym *Pochwała samouctwa w kontekście rozważań nad osobnością i samotnością – na tle koncepcji samokształceniowej Władysława M. Kozłowskiego* przedstawia sens i znaczenie samouctwa w powiązaniu z osobnością i samotnością. Osobność jako sposób istnienia człowieka jest filozoficznym punktem wyjścia dla analizy podjętej przez autorkę. Proces edukacji spełnia ważną rolę w uczeniu myślenia, które z kolei wymaga bycia osobno, ze sobą samym (u siebie). W tym miejscu autorka przywołuje jedną z koncepcji samouctwa. Była ona rozwijana w czasach zaborów i w okresie międzywojnia w Polsce, jako przykład doświadczania siebie i uczenia się (szkoły) myślenia w samotności, nie poza edukacją, ale w jej ramach. Autorka z perspektywy hermeneutycznej postrzega aktualność i potrzebę samouctwa – jako dopełnienie współczesnej szkoły, często balansującej między skrajnościami encyklopedyzmu i instrumentalizmu (*vita activa*).

Dział „Artykuły i Rozprawy” zamyka artykuł Marii Kokowskiej zatytułowany *O przedmiocie poznania – wyobraźnia (muzyczna)*. Autorka rozpoczyna swój tekst od przedstawienia refleksji nad wielowymiarowym zagadnieniem wyobraźni człowieka. Prezentuje jej definicję, pojęcie oraz wyobrażenia w wybranych kontekstach: wyobraźni twórczej vs odtwórczej, potencjału kreatywności i muzykoterapii. Przybliżając tematykę wyobraźni muzycznej, autorka sygnalizuje również terapeutyczny aspekt wyobrażeń muzycznych i wyobraźni jako takiej.

Dział następnym to „Colloquia”. Zawiera on sześć tekstów w języku angielskim. Zakres ich tematyki jest dość zróżnicowany. Autorem artykułu pierwszego pt. *Child Protection from the Civil Law Perspective – Selected Issues*, jest Barbara Kałdon. Autorka zwraca uwagę na fakt, że jednym z głównych celów ustawodawcy powinna być troska o dobro najmłodszych członków rodziny. W sytuacji, gdy rodzina funkcjonuje prawidłowo, państwo nie musi w nic ingerować. Kiedy jednak funkcjonowanie rodziny odbiega od powszechnie obowiązujących standardów państwo musi podjąć mechanizmy prawne, których celem będzie przywrócenie prawidłowego życia rodziny. Autorka przedstawia wybrane obszary cywilnoprawnej ochrony dziecka; prezentuje takie zagadnienia, jak: zakaz stosowania kar cielesnych względem małoletniego, wraz ze skutkami jego złamania, inne formy nadużywania władzy rodzicielskiej, a także regulacje niektórych stosunków między rodzicami i dziećmi.

Autorem drugiego artykułu pt. *Education for security versus education for sustainable development* jest Agnieszka Klimska. Autorka porusza ciekawy problem praktyki zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do wybranych strategii i modeli edukacji. Dzisiaj zauważa się nasilające zagrożenia dla środowiska społeczno-przyrodniczego. Wobec powyższych wyzwań należy modyfikować programy edukacji sustensywnej. W praktyce oznacza to wspieranie przedsięwzięć realizowanych w ramach edukacji dla bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo jest bowiem wielką potrzebą i wartością, a zarazem procesem społecznym, który może mobilizować osoby do aktywności na jego rzecz.

Również tematowi środowiska i edukacji poświęcony jest artykuł Marcina Klimskiego pt. *The basics of education for environmentally responsible behaviour*. Ochrona środowiska domaga się uwzględniania problemów z tym związanych w procesie wychowania wspartego nauczaniem. Dowodem tego są bardzo liczne konferencje i spotkania naukowe o wymiarze krajowym i międzynarodowym, organizowane przez ekspertów z różnych dziedzin. Problematyka ochrony środowiska jest ciągle żywa, aktualna i wymaga odpowiednich działań ochronnych. Dlatego wydaje się zasadne pytanie: czy wychowanie, które tak mocno wspierane jest przez edukację, kształtuje w człowieku odpowiednie postawy i odpowiedzialność za środowisko, w którym żyjemy i działamy? Niekiedy można zauważyć jednowymiarową postawę człowieka – eksploatacja zasobów środowiska. W procesie edukacyjnym należy uwzględniać również propozycje i postulaty, jakie głosi etyka środowiskowa.

Powyższe zagadnienia, z perspektywy historycznej, uzupełnia tekst Edyty Wolter pt. *Periodicals readership as a source of scientific research in the scope of ecological education history in the postmodern culture*. Autorka wyjaśnia metodologiczne aspekty przestrzeni źródłowej w XXI wieku, na przykładzie czasopism w zakresie edukacji ekologicznej w II RP (1918–1939). Artykuł przedstawia cechy kultury ponowoczesnej, a także nawiązuje do kilkunastu czasopism, które stanowią źródłową podstawę badań naukowych w zakresie historii edukacyjnej. Poruszają one m.in. edukację środowiskową dedykowaną młodzieży i dzieciom.

Autorami kolejnego artykułu pt. *Pedagogical notion of (dis)continuity in learning and its critical-pedagogical potential* są Magdalena Miśiń i Zvonimir Komar. Celem artykułu jest zbadanie pedagogicznego pojęcia nieciągłości w uczeniu się i jego pedagogicznego znaczenia. Problem nieciągłości łączy się z ideą negatywności w ujęciu egzystencjalnym. Aby zrozumieć zjawisko nieciągłości i negatywności w procesie uczenia się, należy badać je w różnych formach i aspektach. Pomijając „sukces szkolny” J.F. Herbarta, J. Dewey’a czy A. English’a, autorzy pytają, jaki rodzaj przedmiotu pedagogicznego może ucieleśniać nieciągłość i negatywność w uczeniu się? Celem uzyskania odpowiedzi na to pytanie, należy skorzystać z konkretnych idei (krytycznej) teorii, (dialektycznej) wiedzy i (krytycznego) przedmiotu.

Dział „Colloquia” zamyka artykuł Thomasa Ruckera *The logic of modern education and the principle of controversiality*. Tekst poświęcony jest filozofii wychowania. W procesie edukacji pojawiają się kontrowersyjne lub trudne pytania. Według autora, współczesna edukacja musi szukać odpowiedzi na powyższe zagadnienia, uwzględniając specyficzną logikę nowoczesnej edukacji. Próby te powinny brać pod uwagę kontekst debaty pedagogicznej, a także istniejącą lukę w opisach edukacji publicznej. W przypadku zasady kontrowersyjności pojawia się następne pytanie: jakie stosować kryteria rozróżniania kwestii, czy coś jest dyrektywne czy niedyrektywne. Autor proponuje rozwiązanie polegające na połączeniu tych dwóch kryteriów.

W dziale „Debiuty” zamieszczono dwa teksty. Jeden jest w języku angielskim, a drugi w języku polskim. Pierwszy artykuł jest autorstwa Anety Żmijewskiej i nosi tytuł *Aktywność edukacyjna seniorów w polskim piśmiennictwie ostatnich lat*

i w opinii studentów. Autorka przybliży zjawisko starzenia się ludności. Jest to ważny problem dla państwa z punktu widzenia ekonomicznego, gospodarczego, społecznego, a przede wszystkim demograficznego. Pedagogika starości nie tylko ułatwia rozwój seniorom, lecz przede wszystkim uświadamia społeczeństwo o znaczącym wpływie ludzi w podeszłym wieku na funkcjonowanie instytucji państwowych i pozapaństwowych. Edukacja seniorów ułatwia współpracę młodszego pokolenia z osobami starszymi. Autorka w swoim artykule przytacza pozycje polskiego piśmiennictwa dotyczące aktywności osób starszych, jak również opinie studentów, które są odzwierciedleniem stanowiska współczesnego młodego pokolenia na temat starości i osób w podeszłym wieku.

Autorem drugiego artykułu jest Piotr Okraska. Rozważa on rolę wychowania religijnego w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Tytuł jego opracowania brzmi: *Wychowanie religijne w biografiach młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym – prezentacja wyników badań.* Autor przeprowadził badania na potrzeby pracy magisterskiej. Proces badawczy polegał na diagnozie stanu wychowania religijnego oraz próbie opisanego przebiegu. Autor wykorzystał metodę biograficzną i technikę wywiadu swobodnego. Na podstawie przeprowadzonych przez niego badań można stwierdzić, że wychowanie religijne młodzieży było ograniczone, a jeśli zachodziło, to głównie w okresie edukacji początkowej.

Dział „Recenzje” zawiera dwa artykuły recenzyjne. Ich autorami są Paweł Sokołowski i Eugeniusz Sakowicz. W dziale „Kronika” zamieszczono tekst poświęcony o. prof. Andrzejowi Potockiemu OP, autorstwa Wojciecha Klimskiego i Katarzyny Uklańskiej oraz jedno sprawozdanie z konferencji naukowej, którego autorem jest Zbigniew Babicki.

Jan Niewęglowski*

Warszawa, Polska

ORCID ID: 0000-0001-9673-4989

* Ks. dr hab. Jan Niewęglowski, prof. UKSW, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych; e-mail: j.nieweglowski@uksw.edu.pl.